

ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНІ СТУДІЇ

Горин М.

магістрантка II курсу

спеціальності 106 Географія

Науковий керівник – викл. Гулик С. В.

ПРИРОДНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ АНТРОПОГЕННИХ ЛАНДШАФТІВ БУЧАЦЬКОГО РАЙОНУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Територія Бучацького району розташована на південному заході Тернопільської області. Район займає високу, глибокопочленовану долинами лівих приток Дністра – Стрипи, Бариша і Вільховця, частину Подільського плато. Долини річок, врізані в плато на 120...170 м, мають скелясті, часто заліснені схили, дуже вузькі заплави. Загальна площа земель району – 80,2 тис. га, з них сільськогосподарського призначення – 61,6 тис. га, в тому числі рілля – 49,6 тис. га; сінокоси і пасовища – 11,1 тис. га.

На півдні район межує з Тлумацьким і Городенківським районами Івано-Франківської області, на південному сході та сході – із Заліщицьким та Чортківським, на заході та північному заході – з Терехівським, Підгаєцьким і Монастирським районами Тернопільської області.

Сучасний рельєф Бучацького району сформувався у відповідності з геологічною будовою території, кліматом та специфічною гідрографією. Згідно з геоморфологічним районуванням [2], Бучацький район відноситься до двох геоморфологічних районів: плоских нерозчленованих структурних лесових рівнин і річкових долин в межах Волино-Подільської височини. П. М. Цись в межах підобласті Подільської височини виділяє: власне Опілля, Придністровське Опілля, Південно-Опільську хвилясту височину.

Район розташований в південно-західній частині Подільської височини і являє собою слабо погорбовану рівнину, порізану глибокими річковими долинами та ярами. Балки та яри постійно чергуються з невисокими, витягнутими паралельно до балок та ярів, горбами.

Це підвищене широкохвилясте плато, на якому виражені елементи мезо- та мікрорельєфу, в формі пологих та слабоспадистих схилів, невеликих горбів та западин. Абсолютні висоти окремих підвищень не перевищують 400 м. Найвище піднімається «гора» Баба (392 м) на південний схід від села Добреполе, Лиса Гора – 390 м на захід від села

Жизномир та гора Весела (384 м) на схід від села Бобулинці. На північному сході від села Трибухівці підноситься височина під назвою Середній горб – 374 м висоти [2].

Характерним для поверхні району є незначний нахил з півночі на південь, який позначається в напрямі на південний схід, а також своєрідна асиметрія річкових долин. Стрипа зі своїми притоками розчленовують поверхню на плоскі, слабо погорбовані гряди. Для північної частини району характерні блюдцеподібні западини, в яких розмістилися селитебні ландшафти.

Ріка Стрипа поділяє район на дві частини: східну і західну. Східну частину розчленовує долина річки Вільховець, а західну – річка Бариш, зарослі очеретом та лучними травами. Зрілими формами рельєфу є яри і балки, приурочені до річкових долин. Вони проникають глибоко в долини рік Стрипи, Вільховець і Бариш. Такі балки є біля Бучача під назвою «Сухий окіп», «Глибока долина». Біля села Жизномир – «Бабійова долина». Більшість балок є вже сформованими, а деякі продовжують свій розвиток під дією текучих вод і в нижній частині представлені ярами. Схили балок мають до 5-7°, причому форми випуклі. Балки зв'язані з діяльністю вод. Вони є найдавнішими формами ерозійного рельєфу, широко розвинені на всій території Бучацького району. Розміри балок різні. Схили балок часто терасовані, покриті шаром делювіальних утворень різного літологічного складу й потужності. Звичайно, у них переважає щєбенисто-уламковий матеріал, піски та супіщано-глинисті осадки, покриті зверху відносно однорідною товщею лесових порід. У ряді пунктів днища балок прорізаються молодими ярами. По дну деяких балок протікають струмочки, зарослі очеретом, осокою. Прикладом може послужити балка «Вільховець». Є і круті яри. Характерними є Бучацький, Жизномирський та Сороцький яри. Часто на схилах ярів трапляються потужні зсуви, визвані роботою текучих вод. Нахил схилів від 55 до 70°, іноді і більше. Спостерігаються пологі неглибокі улоговини, які з'єднують верхів'я сусідніх долино-балкових систем. Ці улоговини переважно витягнуті з північного заходу на південний схід. Яри поширені дуже нерівномірно. Найчастіше трапляються первинні береги, розвинені на схилах річкових долин і балок, які раніше не піддавалися лінійному розмиву. Напрямки простягання більшості ярів і балок чітко збігаються з головними системами тектонічних тріщин у гірських породах [5].

Для боротьби з ерозією на схилах ярів та балок, а також у їх верхів'ях потрібно проводити лісонасадження. Також це потрібно робити на дні балок, щоб припинити ерозію ґрунту вглибину. Великі площі в прирічковому виді місцевості займають урочища терасових

схилів. В Придністров'ї вони приурочені до внутрішньої дуги врізаних меандр, а в північній частині району надзаплавні тераси розвинуті досить широко. Урочища заплавних терас представлені лісами на світлосірих і сірих лісових ґрунтах, ріллею на опідзоленому чорноземі і частково пасовищами. Заплавні тераси мають значні нахили (15-20°).

Територія Буцацького району має помірно-континентальний клімат із нежарким літом, м'якою зимою і достатньою кількістю опадів. Він сформувався під впливом різноманітних чинників. Головним із них є географічна широта, з якою пов'язана висота сонця над горизонтом і величина сонячної радіації, що надходить на поверхню області. Висота сонця над горизонтом на території Буцацького району в червні в полудень досягає 63-65°, у грудні – 17-19°, а в дні рівнодення – 40-42°.

Буцацький район відноситься до Південного агрокліматичного району Тернопільської області, де сума температур, вищих від 10°C, коливається тут від 2500° до 2700°C. Середньорічна температура повітря +7,3°C, безморозний період – 160-165 днів, опадів випадає від 520 до 600 мм на рік.

Достатнє зволоження, сприятливий температурний режим створюють на всій території району умови для поширення сільськогосподарських ландшафтів, вирощування сільськогосподарських культур лісостепової зони, зокрема озимої та ярої пшениці, ячменю, жита, вівса, цукрових буряків, картоплі, овочевих і кормових культур. У Південному агрокліматичному районі сприятливі умови для вирощування теплолюбних культур (помідорів, винограду, персиків, абрикосів тощо) [1].

Кліматичні умови області сприятливі для відпочинку населення, найкращі вони на берегах Дністра і його приток.

Найбільша ріка описуваного району – Стрипа. Це третя за величиною з лівих приток Дністра у межах Тернопільської області. Починається вона в болотистій місцевості біля с. Плугів Золочівського району Львівської області від злиття декількох невеличких потічків (Стрипи Івачівської, Стрипи Вовчовецької, Стрипи Коршилівської і Східної Стрипи), які утворюють ніби віяло витоків Стрипи. Площа її водозбору становить 1610 км. кв. Від витоків до с. Соколів Тербовлянського району долина Стрипи з пологісними схилами і широкою заплавою, що дає змогу будувати на ній стави, найбільший з яких біля с. Плотича. Униз від села Соколів долина глибшає, стає звивистою, а схили її робляться стрімкими, скелястими, з лісово-чагарниковими заростями.

У ґрунтовому покриві переважають чорноземи опідзолені і темно-сірі опідзолені ґрунти, ясно-сірі лісові, решта – лучні, лучно-болотні та

дерново-підзолисті ґрунти.

Для Бучацького району характерні так звані «урочища стінки» (круті схили долин, вкриті лісовою та степовою рослинністю), низькорослі ліси (дуб скельний, граб, черешня, степова вишня, кизил, мигдаль степовий та ін.); на степових ділянках є реліктові види рослин (півники угорські, герань криваво-червона та ін.), а також рідкісні види: ковила волосиста, цибуля подільська, ясенець білий, сон-трава тощо [1].

Рис. 1. Річка Стрипа

Унікальними є природні та рекреаційні ресурси району. Природно-заповідний фонд Бучацького району має у своєму складі 42 одиниці територій та об'єктів площею 12720,87 га. Фактична площа ПЗФ району (без урахування площі тих об'єктів, що входять до складу територій інших об'єктів ПЗФ) – 9361,25 га. Відношення площі ПЗФ до площі Бучацького району («показник заповідності») становить 11,67%. На території району розташована частина НПП «Дністровський каньйон» площею 7098 га (загальна площа парку - 42084 га). В районі зосереджені 31 державна пам'ятка природи місцевого значення площею 1205,75 га, в тому числі: ботанічні - 16, площею 36,65 га; зоологічні - 5, площею 1159 га; гідрологічні – 3, площею 4 га; геологічні – 7, площею 6,1 га. Найбільш визначні пам'ятки – «Золота липа» (м. Бучач), Русилівські водоспади, Сокілецькі та Переволоцькі джерела. Загальна площа ландшафтних територій, які мають рекреаційне значення 6,3 млн. м² [3].

Список використаних джерел

1. Географія Тернопільської області: монографія. в 2-х т. Т.1. Природні умови та ресурси. ТНПУ ім. В. Гнатюка. Тернопіль: Крок, 2017. 504 с.
2. Природа Тернопільської області (за ред.. професора Геренчука К.І.). – Львів: Вища школа, 1979. – 167с.
3. Мережа природно-заповідного фонду. Бучацький район [Електронний

ресурсе]. – <http://www.ecoternopil.gov.ua/index.php/pryrodni-resursy/>.

4. Навчально-красознавчий атлас Тернопільської області / за ред.: Я. С Кравчука. Львів: ВФ Афіша, 2000. 24 с.

5. Сивий М.Я., Царик Л.П. Природні умови та ресурси Тернопільщини: монографія. Тернопіль: Терно-граф, 2011. 512 с.

Дубина Д.

магістрант II курсу

спеціальності 106 Географія

Науковий керівник – доц. Питуляк М. В.

СУЧАСНИЙ СТАН ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ШЕПЕТІВСЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Споживацьке відношення до земельних ресурсів призвело до того, що в більшості регіонів України антропогенне навантаження та антропогенна перетвореність їх досягли критичної межі. У зв'язку з цим першочергового значення набуває реалізація стратегічних цілей та концептуальних принципів збалансованого землекористування. Від ефективності землекористування залежить стан природокористування регіону в цілому. Одним із завдань стратегії сталого розвитку є оптимізація землекористування. Необхідне наукове обґрунтування тактики та механізмів запровадження основних положень узгодженого (збалансованого) розвитку в окремих регіонах України [3].

Метою дослідження є вивчення та аналіз стану земельних ресурсів Шепетівського району Хмельницької області.

Дослідженням земельних ресурсів України займалися такі вчені: Р. І. Іванух (1996), В. М. Трегобчук (1997), Л. Я. Новаковський (1985), Т. М. Лактіонова (1992, 1998), В. В. Медведєв (1992, 1998), В. П. Руденко (2005, 2010), С. О. Осипчук (2008) та інші. В їх працях звертається увага на сучасний стан земельних ресурсів в Україні, їх структуру та геопросторові відмінності; характеризується їх екологічний стан та чинники, що їх визначають, аналізуються основні показники ефективності використання земельних ресурсів та їх оптимізації. Наукові дослідження підтверджують, що раціональне, екологічно безпечне землекористування можна забезпечити тоді, коли 1/3 земель постійно залишатиметься в природному стані. Дана тематика наведена в дослідженнях таких вчених як, П. Т. Саблук, В. В. Тишковець, С. І. Дорогунцов. [1,2, 5, 6].

Земельний фонд – загальна площа земель, що належить групі землекористувачів, підприємству, кооперативу, або земель, що входять в адміністративно-територіальну одиницю.